Lausunto Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle 26.9.2017

Viite *Lausuntopyyntö teemasta ”Valtion vuoden 2018 talousarvio: Yleisesittely ja maatalouteen liittyvät kysymykset”*

Lausunnon antaja *Luonnonvarakeskus (Luke) / Jyrki Niemi ja Arto Latukka*

Tausta

Vuoden 2018 talousarvioesityksen Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan selvitysosassa todetaan, että hallinnonala turvaa kotimaisen ruoan tuotannon ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävän käytön sekä luo edellytyksiä niihin perustuville elinkeinoille ja hyvinvoinnille. Seuraavassa tarkastellaan maataloussektorin näkymiä huomioiden vuoden 2018 hallinnonalan määrärahoissa tapahtuvat muutokset, viime vuosien maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys sekä tuotanto- ja markkinatilanne.

Maataloustukien kehitys

Vuonna 2018 viljelijätukia maksetaan yhteensä 1 749 milj. euroa, mikä on 1,2 % vähemmän kuin vuonna 2017 (Taulukko 1). Yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea maksetaan yhteensä 1 424 milj. euroa. Tämä tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tulotuesta (525 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaitta-korvauksesta (540 milj. euroa) ja ympäristö- ja eläinten hyvinvointikorvauksista (359 milj. euroa).

EU-tukien lisäksi maatiloille on arvioitu maksettavan vuonna 2018 kansallista tukea yhteensä noin 325 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (296 milj. euroa), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (23 milj. euroa) ja eräistä muista kansallisista tukimuodoista (6 milj. euroa).

Taulukko 1. Viljelijätuet Suomessa 2013–2018, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2013	2014	2015	2016	2017arvio	2018arvio
EU-tulotuki	539	524	527	532	535	525
Luonnonhaittakorvaus	412	423	552	547	552	540*
Ympäristökorvaus**	379	369	338	346	358	359
Kansallinen tuki	505	499	325	322	326	325
Yhteensä	1 835	1 815	1 742	1 747	1 771	1 749

*Vuoden 2018 budjettiriihessä sovitun mukaisesti talousarviossa esitettyyn luonnonhaittakorvauksen 519 miljoonan euron määrärahaan siirretään lisänä yhteensä 21 miljoonaa euroa. Teknisesti tämä määrärahan siirto tehdään lisätalousarvion yhteydessä.

**Ympäristökorvaukseen on sisällytetty myös eläinten hyvinvointiin ja ei-tuotannollisiin investointeihin liittyvät tuet.

Lähde: Valtion talousarvioesitys 2018; Luonnonvarakeskus.

Maatalouden kannattavuuskehitys

Vaikka maatalouden yrityskoko ja liikevaihto ovat kasvaneet 2000-luvun alusta ripeästi, maatalous- ja puutarhayritysten taloudelliset tulokset ovat jääneet heikoiksi. Yritysten kannattavuus on heikentynyt koko 2000-luvun ajan. Vuotuiset vaihtelut ovat kasvaneet, mutta trendi on ollut aleneva. Tavoitteeksi asetettuja oman työn palkka- ja pääoman tuottotavoitteita ei ole saavutettu. Yrittäjätulo tilaa kohti on laskenut eikä pääomalle ole saatu tuottoa.

Vuonna 2016 maatalouden yrittäjätulon ennustetaan olleen Luonnonvarakeskuksen kokonaislaskennan mukaan yhteensä 494 milj. euroa, mikä on lähes 11 % enemmän kuin vuonna 2015, mutta lähes 36 % vähemmän kuin vuonna 2012 (Taulukko 2). Vielä 2000-luvun alkupuolella yrittäjätuloa jäi yli 1 mrd. euroa. Mikäli huomioidaan inflaation vaikutus, vastaa yrittäjätulo nykyään vain noin kolmannesta sen 2000-luvun alun tasosta.

Vuoden 2016 yrittäjätulo kattoi yrittäjäperheen omasta työstä ja pääomasta aiheutuvista noin 1,7 mrd. euron kustannuksista noin 29 prosenttia eli kannattavuuskerroin oli 0,29. 2000-luvun alkupuolella kannattavuuskerroin oli 0,6:n tasolla. Mikäli vuoden 2016 494 milj. euron yrittäjätulosta vähennetään täysimääräisenä 1,1 mrd. euron tuntipalkkavaatimus, jää omalle pääomalle negatiivinen korvaus, ja oman pääoman tuottoprosentti painuu negatiiviseksi, -5,5 prosentin tasolle. Se on ollut viime vuosina jatkuvasti negatiivinen, eli pelkästään tuotannon pitäminen ennallaan vaatii jatkuvasti ulkopuolista rahoitusta.

Taulukko 2. Maatalouden kokonaistuottojen, kustannusten ja yrittäjätulon kehitys (milj. euroa) sekä kannattavuuden ja vakavaraisuuden kehitys vuosina 2012-2016e.

	2012	2013	2014	2015	2016e
Kokonaistuotto	6 146	6 148	5 829	5 714	6 053
Kustannukset*	5 379	5 523	5 271	5 268	5 559
Yrittäjätulo**	767	625	558	446	494
Kannattavuuskerroin***	0,38	0,34	0,31	0,26	0,29
Omavaraisuusaste****	77%	76%	76%	74%	73%
Suhteellinen velkaantuneisuus*****	76%	77%	82%	92%	96%
Tiloja edustettuna	56 792	54 369	52 950	50 883	48 143

*Maa- ja puutarhatalouden tuotantokustannukset ilman oman työn palkkavaatimusta ja oman pääoman korkovaatimusta

** Yrittäjätulo on kokonaistuotosta yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi jäävä osuus.

***Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuri osa oman työn palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu.

****Omavaraisuusaste mittaa yrityksen vakavaraisuutta. Se lasketaan suhteuttamalla vuoden lopun oma pääoma yrityksen varojen koko määrään. Yritys on sitä vakavaraisempi, mitä korkeampi on sen omavaraisuusaste.

*****Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa velkojen suhdetta toiminnan laajuuteen (liikevaihtoon). Siitä voidaan karkeasti päätellä, millaiset käyttökatevaatimukset vieraan pääoman hoitokulut yritykselle asettavat.

Lähde: Luonnonvarakeskus, kannattavuuskirjanpitotulokset (www.luke.fi/taloustohtori).

Maatalouden tuottajahintakehitys

Maatalous- ja puutarhayritysten tuloksia on heikentänyt viime vuosina tuottajahintojen aleneminen samalla kun tuotantokustannukset ovat pysyneet lähes ennallaan. Muutaman suotuisan vuoden jälkeen lähes kaikki keskeiset tuottajahinnat kääntyivät laskuun 2013 – 2014. Viljan ja öljykasvien hintojen lasku käänsi viljatilojen tulokset laskuun jo vuonna 2013. Kiinan ostojen vähentyminen ja Venäjän elokuussa 2014 asettamat vastapakotteet puolestaan vaikuttivat erityisesti lihan ja maidon hintoihin ja markkinoihin koko EU-alueella.

Maailmanmarkkinahinnat olivat alimmillaan kotieläintuotteissa maalis-huhtikuussa 2016. Sekä maito- että lihatuotteiden hintojen lasku kuitenkin pysähtyi maailmalla vuoden 2016 alkupuoliskolla, ja hinnat ovat sen jälkeen olleet nousussa. Suurin osa Euroopan suurista meijeriyrityksistä onkin viime kuukausina nostanut tuottajahintojaan. EU-alueella tuottajien saama maidon hinta on noussut vuoden aikana keskimäärin peräti 30 %. Suomessa maidon tuottajahinta oli heinäkuussa 2017 runsaat neljä prosenttia korkeampi kuin vuotta aiemmin.

Myös lihan ja viljan hinnat ovat maailmalla vahvistuneet viime kuukausien aikana. Suomessa tuottajahintojen muutokset ovat olleet vuonna 2017 varsin maltillisia. Heinäkuussa 2017 verrattuna edellisvuoden vastaavaan kuukauteen: naudan- ja sianlihan hinta nousi 5 %, siipikarjalihan hinta laski 2 %, kananmunien hinta laski 4 %, leipävehnän ja ohran hinnat nousivat 8 %, ja ruokaperunan hinta laski 10 %. Tiedot käyvät ilmi Luken Maataloustuotteiden tuottajahinnat -tilastosta[1].

Viljasadosta on tulossa Luken satoennusteen[2] mukaan vuonna 2017 pienin seitsemään vuoteen yhteensä 3,5 miljardia kiloa (-1 %, verrattuna viime vuoteen). Erityisesti ohran ja kauran sadot jäävät selvästi (-8-10%) pienemmiksi kuin edellisvuonna. Jos pellolla olevaa satoa ei saada korjattua, tulee lopullisesta sadosta tämän hetkistä arvioita pienempi. Lisäksi myöhäinen korjuuajankohta lisää korjattavan sadon laaturiskejä. Riskien toteutuminen selviää lähiviikkoina.

Maatilojen velkaantuneisuuskehitys

Velkojen lisäys ja liikevaihdon hidas kasvu ovat kääntäneet maatalouden velkaantuneisuuden viime vuosina selvään nousuun. Velkojen suhde liikevaihtoon eli suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut 76 prosentista vuonna 2012 lähes 96 prosenttiin vuonna 2016. Suuri velkamäärä on lisännyt rahoitusriskiä, jota matalat lainakorot ovat toisaalta helpottaneet.

Erot velkaisuudessa tuotantosuuntien ja tilojen välillä ovat suuria. Velkaantuneisuus on korkein lammas- ja vuohitiloilla (91%) ja lypsykarjatiloilla (89%) ja muilla nautakarjatiloilla (82 %) ja alhaisin sikatiloilla (54 %) ja avomaan tiloilla (40%). Vajaalla 10 %:lla tiloista velkojen määrä on yli kaksinkertainen tuloihin verrattuna. Velat ovat kasaantuneet erityisesti investoineille tiloille.

[1] http://stat.luke.fi/maataloustuotteiden-tuottajahinnat
[2] http://stat.luke.fi/satoarvio-2017-tilanne-189_fi

Vaikeasti velkaantuneita maatiloja on Suomessa edelleen suhteellisen vähän. Pääoma-valtaisuudesta ja pääoman hitaasta kiertonopeudesta johtuen maataloustoiminnan jatkaminen edellyttää suhteellisen korkeaa omavaraisuusastetta (oman pääoman osuus yrityksen koko varallisuudesta). EU:n maatalouden omavaraisuus aste on ollut viime vuosina keskimäärin 85 %. Suomen omavaraisuusaste oli vuonna 2016 keskimäärin 72 %, korkein viljatiloilla (84%) ja alhaisin kasvihuoneyrityksissä (35%) ja siipikarjatiloilla (51%). 2000-luvulla velkojen määrä on tosin kasvanut pääomaa nopeammin, joten investointien rahoitus on nojannut myös vieraaseen pääomaan.

Maa- ja puutarhatalouteen sitoutunut pääoma oli Luken kokonaislaskennan mukaan vuonna 2016 yhteensä noin 17,5 mrd. euroa. Kokonaispääomasta oli yrittäjän omaa pääomaa vajaat 13 mrd. euroa. Vierasta pääomaa oli vuoden 2016 lopussa noin 4,7 mrd. euroa.

Maataloustuotannon kehitys

Heikon kannattavuuden kohentamiseksi tuotantoa jatkavat maatalousyritykset pyrkivät kasvattamaan tilakokoaan ja näin alentamaan tuotteiden yksikkökustannuksia ja kohentamaan siten kannattavuutta. Maatalouden tuotantovolyymit ovatkin viime vuosina kasvaneet. Vuonna 2016 meijerit ottivat vastaan 2 319 milj. litraa maitoa, mikä oli 0,2 % vuotta 2015 vähemmän, mutta 6 % enemmän kuin vuonna 2012. Lihan kokonaistuotanto, johon lasketaan mukaan kaikkien eläinlajien liha, nousi vuonna 2016 yli 403 miljoonaan kiloon, mikä on 5,5 % enemmän kuin vuonna 2012. Vuonna 2016 lihan kokonaistuotanto kasvoi edellisvuodesta 1,6 %. Siipikarjanlihaa tuotettiin 6,9 % ja naudanlihaa 0,3 % edellisvuotista enemmän. Sianlihantuotanto supistui 1,0 %:lla. Kananmunia puolestaan tuotettiin runsaat 72,5 milj. kg, mikä oli 1,6 % edellisvuotta enemmän, ja lähes 17 % enemmän kuin vuonna 2012.

Tuotanto on pysytellyt edellisvuosien tasolla myös vuonna 2017. Verrattuna edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan vuoden 2017 tammi-heinäkuussa:

- maidontuotanto lisääntyi noin prosentin verran
- naudanlihan tuotanto väheni kaksi prosenttia
- sianlihan tuotanto väheni kolme prosenttia
- siipikarjanlihan tuotanto kasvoi vajaa 2 prosenttia
- lampaanlihan tuotanto kasvoi noin 4 prosenttia
- kananmunien tuotanto kasvoi noin neljä prosenttia

Päätelmiä

Viime vuosina globaalit talouden suhdanteet, Venäjän kauppapakotteet ja säävaihtelut ovat heiluttaneet maataloustuotteiden ja raaka-aineiden hintoja ja markkinoita varsin rajusti. Tämän seurauksena suomalaisten maatilojen kannattavuus on heikentynyt selvästi. Maataloustuotteiden

markkinoiden epävakaus ja satotasojen vaihtelu ovatkin lisänneet epäonnistumisen riskiä ja investointien tuottovaatimusta.

EU:n maatalouspolitiikan vuonna 2013 sovitun uudistuksen seurauksena maatilojen saamien tukien määrä puolestaan pieneni ohjelmakaudeksi 2014–2020. Vuonna 2018 viljelijätukia maksetaan budjettiriihessä sovitun mukaisesti yhteensä 1 749 milj. euroa, mikä on 1,2 % vähemmän kuin vuonna 2017 ja 4,7 % vähemmän kuin vuonna 2013.

Viljelijä- ja investointituilla on edelleen keskeinen merkitys maatalouden tulotason ja tuotantovolyymien ylläpitäjänä. Vuosina 2012–2016 tukien osuus maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotosta oli Luken kokonaislaskennan mukaan keskimäärin 33 %. Jotta myönteinen rakennekehitys maataloudessa jatkuisi ja tuotannon taso säilyisi, maatalouden tukiin tarvitaan jatkossakin vakautta ja pitkäjänteisyyttä.

Tulo- ja investointitukien ehdoilla vaikutetaan edelleen maatalouden tulo- ja kannattavuus-kehitykseen, mutta vain rajallisesti. Korkeillakaan tuen tasoilla ei voida ylläpitää tuotantoa ja investointeja, jos markkinanäkymät ovat pitkään huonot. Maailmanmarkkinoilla erityisesti maidon ja lihan hinnat ovat viimeisen 12 kuukauden aikana vahvistuneet, joten tuottajahintojen odotetaan Suomessakin nousevan. Lähikuukausiin liittyy kuitenkin edelleen paljon epävarmuutta ja hintavaihtelun mahdollisuuksia.